

Харківський національний аграрний університет

**ЗАГАЛЬНІ ВИТРАТИ ЧАСУ НА ВИХОВАННЯ ПІДСИСНОГО МОЛОДНЯКУ
ВЕРХОВИХ ПОРІД КОНЕЙ**

У статті наведені загальні витрати часу та основні елементи індивідуальної роботи з лошатами чистокровної верхової породи у підсисний період.

© В. В. Мирось, Т. О. Ковальова

Постановка проблеми

Головним напрямком роботи з чистокровою верховою породою у нашій країні є підвищення скакового класу до світових стандартів. Наряду з найважливішою умовою зростання класу чистокровних верхових коней – підвищенням рівня племінної справи, другою складовою частиною успіху є удосконалення технології вирощування. *Метою* нашої роботи було розроблення оптимальної системи індивідуальної роботи з лошатами чистокрової верхової породи у період вирощування, яка б дозволяла підготувати їх до відлучення та заїздки з урахуванням можливостей використання її на даний час у кінних заводах України.

Методика досліджень

Дослідження проводились на базі Стрілецького кінного заводу (Луганська область), що спеціалізується на племінному розведенні, вирощуванні та тренінгу коней чистокрової верхової породи. Дослід проведено у трьох повторностях з 2001 по 2003 рік.

Ставку лошат поточного року народження у віці 5–6 днів було поділено на дослідну та контрольну групи за методом пар-аналогів. До пари призначали лошат – напівбратів побатькові з найбільш близькою датою народження. Лошата контрольної групи утримувались за прийнятою у кінному заводі технологією, а до лошат дослідної групи у період від народження до відлучення застосовували індивідуальне виховання з використанням наступних елементів: **“приручення”**, **“привчання до недоуздки”**, **“виведення з денника”**, **“проводка на недоуздку”**, **“вірна постановка”**, **“взяття кінцівок у руки”**, **“заведення до денника”**.

У зв'язку з введенням до технології вирощування індивідуальної роботи з лошатами до відлучення підсисний період умовно поділили на етапи: *підготовчий, засвоєння, закріплення та пасовищний*.

Перші два елементи виховання (“приручення” та “привчання до недоуздки”) вважали підготовчим періодом. Після його закінчення всі елементи виховання починали відпрацьовувати разом в один день до повного засвоєння лошатами запропонованих елементів, яке встановлювали згідно вимог, розроблених нами на основі літературних даних [3,6] та власних спостережень [2,4]. Виконання лошатами вищезгаданих елементів оцінювалось оцінками “погано”, “посередньо”, “гарно”. Елемент вважали засвоєним, якщо він виконувався лошам на оцінку “гарно” (таб. 1).

Після засвоєння починався період закріплення отриманих навичок, що продовжувався до початку пасовищного періоду. Протягом цього періоду, враховуючи що табун більшу частину дня проводив на пасовищі, лошат один раз на тиждень брали на недоуздок і заводили до денника. Витрати часу (кількість днів, хвилин у день) фіксувались у “Журналі індивідуальної

роботи” окремо на кожному етапі виховання. На основі отриманих даних, шляхом помноження зазначених показників часу між собою, розраховувались загальні витрати часу на індивідуальну роботу з підсисними лошатами.

Для визначення впливу інших факторів на тривалість періоду засвоєння ми вивчили залежність його від: походження, віку початку навчання, засобу навчання (з кобилою, без кобили), статі лошат та тривалості виробничого стажу обслуговуючого персоналу.

Годівля маток та лошат обох груп не відрізнялась та здійснювалась кормами кінного заводу згідно норм.

Обробка одержаного статистичного матеріалу проведена на ПК з використанням пакету програм SPSS 10.05.

Таблиця 1. Вимоги до виконання елементів індивідуальної роботи лошатами чистокровної верхової породи

Елементи індивідуальної роботи	Оцінка якості виконання елементів піддослідними лошатами		
	гарно	посередньо	погано
Приручення лошат	Спокійно реагує на людину, підпускає до себе або підходить само	Спокійно реагує на людину, але не підпускає до себе, відходить	Тікає від людини, проявляє боязкість чи агресивність
Вдягання недоуздки	Без опору дає вдягнути недоуздку протягом 0,5–1,0 хвилини	Упирається, при вдяганні недоуздки його тримають 1,0–3,0 хвилини	Не дає вдягнути недоуздку, упирається, б'ється, падає
Виведення з денника	Спокійно виходить поруч з людиною за 0,1–0,3 хвилини	Зупиняється перед виходом, виходить із допомогою людини за 0,3–1,0 хвилину	Упирається, стає на “свічку”, не виходить з денника 1,0 і більше хвилин
Проводка на відстань 100 м	Спокійно, рівномірно йде поруч з людиною 6,0–8,0 хвилин	Йде із зупинками, відстає, відходить в сторону 8,0–10,0 хвилин	Упирається, стрибає у боки, намагається вирватись 10,0 і більше хвилин
Вірна постановка для огляду	Стоїть нерухомо 1,0–3,0 хвилини	Стоїть нерухомо або з невеликими рухами менше 1,0 хвилини	Не стоїть на місті, відходить в сторону, стає на “свічку”
Взяття у руки кінцівок	Стоїть нерухомо, дозволяє взяти у руки 4 кінцівки за 0,8–2,0 хвилини	Стоїть нерухомо або з невеликими рухами, дає не всі ноги за 2,0–3,5 хвилин	Не стоїть на місті
Заведення до денника	Спокійно заходить поруч з людиною за 0,1–0,3 хвилини	Зупиняється перед входом, заходить слідом за людиною за 0,3–1,0 хвилину	Упирається, не заходить 1,0 і більше хвилин

Результати досліджень

Тривалість підготовчого періоду в середньому у дослідній групі складала у 2001 році – 16,6 днів, у 2002 році – 18,8 днів, а у 2003 році – 17,0 днів. Різниця тривалості підготовчого періоду за роками пояснюється різною здібністю лошат до навчання та різним станом їх у перші дні життя. Найбільш інформативним, з нашої точки зору, був наступний етап виховання лошат: засвоєння елементів індивідуальної роботи. Швидкість і якість їх засвоєння були основними характеристиками вірності та зручності щодо їх використання у виробництві. Дисперсійний аналіз одержаного матеріалу показав вірогідний вплив на тривалість засвоєння таких елементів, як засіб навчання та досвідченість обслуговуючого персоналу. З'ясувалось, що навчання лошат у присутності кобили мало найбільший вплив на кількість витрат часу при засвоєнні елементу “проводка на недоуздку”. При відпрацюванні його лошатами з кобилою для засвоєння цього елементу пішло менше часу. У 2001 році ця різниця у середньому на одне лоша складала 55,35 хвилини, у 2002 – 46,89 та 2003 – 35,19 хвилин.

Досвідченість персоналу (стаж роботи у конярстві більше 7 років) позитивно впливала на зменшення витрат часу для засвоєння елементів виховання. У порівнянні з недосвідченим персоналом економія часу для засвоєння в середньому за три досліди складала: 2,54 хв. на “приручення”; 17,5 хв. на “вдягання недоуздки”, 5,44 хв. на “виведення з денника”, 24,7 хв. на “вірну постановку”, та 0,28 хв. на “заведення до денника”. Тобто, більший досвід конюхів дозволяв їм з меншими витратами часу домагатися засвоєння лошатами запропонованих вправ. Цей факт можна пояснити тим, що у поводженні з кінями дуже важливим є встановлення контакту між людиною і твариною. Вміння людини вірно підійти, вдягнути знарядження, змусити до руху вперед, заспокоїти лоша тощо позитивно впливає на його виховання. Тому досвід, одержаний персоналом за вказаний період роботи, дозволив їм скоріше (з меншими витратами часу) довести до лошат, що від них вимагають. Бо, як вказує Прайор К. (1995), в основі розуміння твариною людини є здібність другої довести до першої, що від неї потрібно. Витрати часу на етапі засвоєння елементів індивідуальної роботи були різними в залежності від складності та умов виконання самого елементу. Так, для “приручення” лошат ми встановили розмір щоденних витрат часу, щоб мати можливість порівняти їх між собою за кількістю витрачених при цьому днів. У трьох дослідах вона змінювалась від 6,92 до 7,56 днів. З усіх інших елементів найвитратніший “проводка на недоуздку”. Це пояснюється тим, що виконання елементу передбачає додаткові витрати часу, бо лошат водять на певну відстань. При цьому, за багаторічними спостереженнями відомого тренера Р. Клімке (2002), проводка на недоуздку є найскладнішою частиною навчання лошат. Складним, у порівнянні з іншими, виявився також елемент “взяття кінцівок

у руки”. В середньому у трьох дослідах на засвоєння його знадобилось 12,29 днів по 4,36 хвилини у день. Можливо при збільшенні щоденних витрат на засвоєння його знадобилась би менша кількість днів. На засвоєння “вдягання недоуздки” знадобилось у середньому 10,41 днів при щоденних витратах часу 8,50 хвилин у день. Навчання лошат елементу “вірна постанова” займало 6,84 дня по 4,77 хвилини у день. Найменші витрати часу знадобились на засвоєння елементів “виведення з денника” та “заведення до денника”.

Після засвоєння молодняком елементів виховання починався етап їх закріплення. Витрати часу на виконання таких же елементів у період закріплення були значно меншими. Засвоєні та відпрацьовані вправи лошата виконували практично без опору і тому з меншими витратами часу. Так, на “вдягання недоуздки” у період закріплення (в середньому на одне лоша) витрачалось 0,83 хв., на “виведення з денника” – 0,22 хв., на “проводку на недоуздку” – 7,36 хв., “вірну постановку” – 2,44 хв., на “взяття кінцівок у руки” – 1,82 хв. та на “заведення до денника” – 0,26 хвилин.

Таблиця 2. Загальні витрати часу на виховання підсисного молодняку (хвилин всього, у середньому на одне лоша)

Елементи виховання	Витрати часу у періоди виховання (хвилин, всього)											
	засвоєння			закріплення			пасовищний період			сума		
	2001	2002	2003	2001	2002	2003	2001	2002	2003	2001	2002	2003
Приручення	141,60	151,20	138,40	-	-	-	-	-	-	141,60	151,20	138,40
Вдягання недоуздки	78,87	99,42	89,48	13,39	33,93	41,86	-	-	-	92,26	133,35	131,34
Виведення з денника	1,92	3,12	2,72	3,10	10,89	10,34	-	-	-	5,02	14,02	13,06
Проводка на недоуздку	123,40	136,73	139,70	112,02	312,90	382,18	40,96	41,33	40,25	276,38	490,96	562,13
Вірна постанова	41,66	35,69	22,15	31,35	107,66	138,89	-	-	-	73,01	143,35	161,04
Взяття кінцівок у руки	11,22	58,00	50,64	27,60	78,75	93,58	-	-	-	38,82	136,75	144,22
Заведення до денника	1,65	1,85	2,17	4,24	12,15	10,84	-	-	-	5,89	14,00	13,01
Всього, хвилин	400,32	486,01	445,26	191,7	556,28	677,69	74,75	76,27	75,50	666,77	1118,56	1198,45

Схема виховання у пасовищний період складалась з двох елементів: “взяття лоша на недоуздок” та “проводка до денника”, на які за весь період було витрачено відповідно 34,66 та 40,85 хвилин.

У цілому за підсисний період на виховання одного лошади витрачено в середньому 999,57 хвилин (таб. 2). Найбільша загальна кількість витрат зафіксована у 2003 році. Це пов’язано з тим, що третій дослід проводився з урахування недоліків двох попередніх і тому, при трохи більших витратах часу (на 79,9 хв. від 2001 року та на 531,7 хв. від 2002 р.), отримали більш якісне виконання індивідуальних вправ. Загальні витрати часу на виховання лошади залежали також від тривалості стійлового періоду, де були найвитратніші етапи виховання. Тривалість стійлового періоду, в свою чергу, залежала від дати народження лошади, що необхідно враховувати при визначенні загальних витрат на їх виховання лошади для конкретного року народження.

Висновки

Швидкість та якість засвоєння підсисними лошадами розроблених нами елементів індивідуальної роботи залежить від способу навчання та досвідченості обслуговуючого персоналу. Походження, стать та вік на початку виховання не відзначаються вірогідним впливом на ці показники. За результатами проведених досліджень загальні витрати часу на виховання лошади до відлучення складають у середньому 16,66 години робочого часу, а їх розмір багато чому залежить від довжини етапу засвоєння і тривалості стійлового періоду.

Література

1. *Климке Р.* Выездка молодой спортивной лошади. От воспитания жеребёнка до первого соревнования. – М.: “Аквариум”, 2002. – С. 22–24.
2. *Ковальова Т.О.* Вплив індивідуального виховання лошади чистокровної верхової породи у підсисний період на їх ріст, розвиток та поведінку після відлучення. /Науково-технічний бюлетень № 81. Харків – 2002, –С. 55–59
3. *Лытнева Е.В.* Условия формирования двигательного анализатора лошади в раннем онтогенезе / Физиологические аспекты тренировки лошадей. – Труды ВНИИК, 1989, –С. 228–230.
4. *Мирьось В.В., доктор с. - г. наук, професор, Новіков О.О., зав. лаб. конярства, Ковальова Т.О., аспірант.* Індивідуальна робота з лошадами, як фактор зниження наслідків технологічних стресів. /Вісник СНАУ. Суми – 2001, –С. 255–257.
5. *Прайор К.* Не рычите на собаку! О дрессировке животных и людей. – М.: “Селена +”, 1995, – С. 15–16.
6. *Хосроев Л.Е.* Система тренировки рысистой лошади. – М.: “Государственное издательство с/х литературы”, 1955, – С. 39–59.